

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПОЛІСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет обліку та фінансів
Кафедра фінансів і кредиту

Кваліфікаційна робота
на правах рукопису

ДЕНИСЕВИЧ ВЕРОНІКА ВОЛОДИМИРІВНА

УДК: 336.743 (477.87)

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

МЕХАНІЗМ ФУНКЦІОНУВАННЯ ВАЛЮТНОГО РИНКУ

072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

Подається на здобуття освітнього ступеня магістр

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ В.В. Денисевич

(підпис, ініціали та прізвище здобувача вищої освіти)

Керівник роботи

к.е.н., доцент

Абрамова І.В.

Висновок кафедри фінансів і кредиту

за результатами попереднього захисту: _____

Протокол засідання кафедри № _____ від « ____ » _____ 2020 р.

Завідувач кафедри: к.е.н., професор _____ Дема Дмитро Іванович
(підпис)

« ____ » _____ 2020 р.

Результати захисту кваліфікаційної роботи

Здобувач вищої освіти _____ захистив (ла)
(прізвище, ім'я, по батькові)

кваліфікаційну роботу з оцінкою:

сума балів за 100-бальною шкалою _____

за шкалою ECTS _____

за національною шкалою _____

Секретар ЕК _____
(підпис) (прізвище, ім'я, по батькові)

АНОТАЦІЯ

Денисевич В. В. – Механізм функціонування валютного ринку. *Рукопис.*

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістра за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа та страхування». – Поліський національний університет, 2020.

В кваліфікаційній роботі обґрунтовано теоретико-методичні та практичні аспекти функціонування валютного ринку. Окреслено теоретичні аспекти діяльності валютного ринку. Досліджено стан функціонування валютного ринку України. Запропоновано шляхи удосконалення розвитку валютного ринку.

Ключові слова: валютний ринок, валютні операції, валютні інтервенції, валютне регулювання, валютний курс.

SUMMARY

Denisevych VV - The mechanism of functioning of the currency market. Manuscript.

Qualification work for a master's degree in specialty 072 "Finance, Banking and Insurance". - Polissya National University, 2020.

The theoretical and methodological and practical aspects of the functioning of the foreign exchange market are substantiated in the qualification work. Theoretical aspects of the foreign exchange market are outlined. The state of functioning of the foreign exchange market of Ukraine is investigated. Ways to improve the development of the foreign exchange market are proposed.

Keywords: foreign exchange market, foreign exchange transactions, foreign exchange interventions, foreign exchange regulation, exchange rate.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНЕ ОБГРУНТУВАННЯ МЕХАНІЗМУ ФУНКЦІОНУВАННЯ ВАЛЮТНОГО РИНКУ.....	8
Висновки до розділу 1.....	13
РОЗДІЛ 2. СТАН ТА ДИНАМІКА РОЗВИТКУ ВАЛЮТНОГО РИНКУ УКРАЇНИ.....	14
Висновки до розділу 2.....	20
РОЗДІЛ 3. УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ ФУНКЦІОНУВАННЯ ВАЛЮТНОГО РИНКУ.....	21
Висновки до розділу 3.....	24
ВИСНОВКИ.....	25
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	27
ДОДАТКИ	

ВСТУП

Актуальність теми та аналіз останніх досліджень. Валютний ринок є важливою складовою фінансової системи будь-якої країни, який виступає своєрідним механізмом стимулювання перерозподілу капіталу між країнами й глобалізаційного розвитку їх економік. Наразі актуальними постають питання підвищення ефективності функціонування валютного ринку. Саме тому важливим є наукове обґрунтування стратегічних основ удосконалення механізму функціонування валютного ринку.

Питання, пов'язані з дослідженням особливостей функціонування валютного ринку, знайшли своє віддзеркалення у працях провідних економістів. Насамперед слід відмітити дослідження Н.Е. Бодрова, Ф.О. Журавка, А.В. Колдовського, В.А. Костюка, В.М. Кочеткова, О.І. Лупуляка, А.В. Стригунова та ін. Незважаючи на значні досягнення у зазначеному напрямі низка питань, пов'язаних з удосконаленням механізму функціонування валютного ринку, потребують продовження та поглиблення.

Мета та завдання дослідження. Метою кваліфікаційної роботи є теоретико-методичне обґрунтування механізму функціонування валютного ринку.

Завдання дослідження:

- теоретично обґрунтувати поняття валютного ринку та механізм його функціонування;
- вивчити стан та динаміку розвитку валютного ринку України;
- запропонувати шляхи удосконалення механізму функціонування валютного ринку.

Об'єкт і предмет дослідження. Об'єктом дослідження кваліфікаційної роботи є механізм функціонування валютного ринку. Предметом дослідження є сукупність теоретичних, методичних і практичних положень щодо удосконалення механізму функціонування валютного ринку.

Методи дослідження. Методологічною основою дослідження є системний підхід до вивчення фундаментальних положень економічної науки стосовно функціонування валютного ринку. Для уточнення поняття функціонування валютного ринку використовувався абстрактно-логічний метод, з окрема прийоми аналогії, співставлення, аналізу, синтезу, індукції та дедукції. Для аналізу та оцінки стану валютного ринку використовувались розрахунково-конструктивний та статистико-економічний методи, зокрема такі прийоми як: вибірково-спостереження, порівняння, табличний графічний, інтегрального оцінювання, факторний аналіз, SWOT-аналіз з метою формування оціночних показників та пошуків шляхів удосконалення роботи валютного ринку.

Інформаційну базу дослідження склали законодавчі і нормативні акти, офіційні матеріали НБУ, періодичні видання і довідкова література, а також інформаційні ресурси всесвітньої мережі Інтернет.

Елементи наукової новизни одержаних результатів. В процесі дослідження отримано результати SWOT-аналізу, які дозволили виокреми перспективні напрями удосконалення роботи валютного ринку серед яких: розвиток системи державного регулювання та правового поля діяльності учасників валютного ринку.

Практичне значення одержаних результатів. Основні положення та пропозиції за результатами дослідження можуть бути використані під час експортно-імпортних операцій підприємств, встановлення обмінних курсів банківських установ, вивчення навчальних дисциплін фінансового спрямування у вищій школі.

Перелік публікацій автора за темою дослідження. Основні положення кваліфікаційної роботи були викладені в доповідях автора на тему:

- Денисевич В.В. «Особливості функціонування міжнародного валютного ринку» оприлюдненій на студентській науково-практичній конференції «Фінансове забезпечення економіки» (2 червня 2020 р., ЖНАЕУ);
- Абрамова І.В., Денисевич В.В. «Інструменти регулювання валютного ринку» оприлюдненій на II Всеукраїнській науково-практичній

конференції з міжнародною участю «Інструменти і практики публічного управління в контексті децентралізації», 23 червня 2020 року. (ЖНАЕУ, 2020);

- Денисевич В.В. «Стан та динаміка розвитку валютного ринку України» оприлюдненій на студентській науково-практичній «Студентські читання – 2020» за матеріалами I туру Всеукраїнського конкурсу студентських наукових робіт, 30 листопада 2020 р. (Поліський національний університет, 2020).

- Структура та обсяг кваліфікаційної роботи. Основний текст роботи викладено на 28 сторінках комп'ютерного тексту. Ілюстративний матеріал представлено у вигляді 4 таблиць та 8 рисунків. Структурно робота включає вступ, три розділи, висновки, список використаних джерел (40 найменувань), 2 додатки.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНЕ ОБГРУНТУВАННЯ МЕХАНІЗМУ ФУНКЦІОНУВАННЯ ВАЛЮТНОГО РИНКУ

У сучасній економічній літературі під «валютним ринком» розуміють певну сукупність економічних відносин, які виникають у агентів ринку з приводу купівлі-продажу іноземних валют. Крім того, звертають увагу і на інші види валютних відносин: платіжні, розрахункові, спекулятивні, кредитні тощо. Головними учасниками валютних операцій виступають центральні та комерційні банки, уряди країн, інші економічні суб'єкти.

Ступінь розвитку валютного ринку в тій або ж іншій країні залежить, насамперед, від надійності та конвертованості національної грошової одиниці, валютної політики центрального банку, ступеня розвитку міжнародних відносин тощо. Розрізняють національні та міжнародні валютні ринки. Національні валютні ринки покликані створювати умови для ефективного функціонування їх учасників всередині країни. В країнах, де національна грошова одиниця визнається вільноконвертованою, валютні ринки є слабо розвиненими, водночас, в країнах з частково конвертованими валютами, ступінь розвитку валютного ринку є суттєвим.

Національний валютний ринок, як правило, розвивається за своїми законами та принципами, водночас, валютне регулювання є обов'язковою складовою валютної політики будь-якої держави й спрямовується на нейтралізацію негативних проявів глобалізаційних процесів на національну економіку. Валютне регулювання здійснюється із застосування низки інструментів, які науковці традиційно поділяють на адміністративні та ринкові (рис.1.1). У якості прикладу адміністративних методів можна привести обмеження вільної купівлі-продажу іноземної валюти або обов'язковий продаж державі частини валютної виручки. Ринкові ж методи доцільно поділити на методи прямої та непрямой дії.

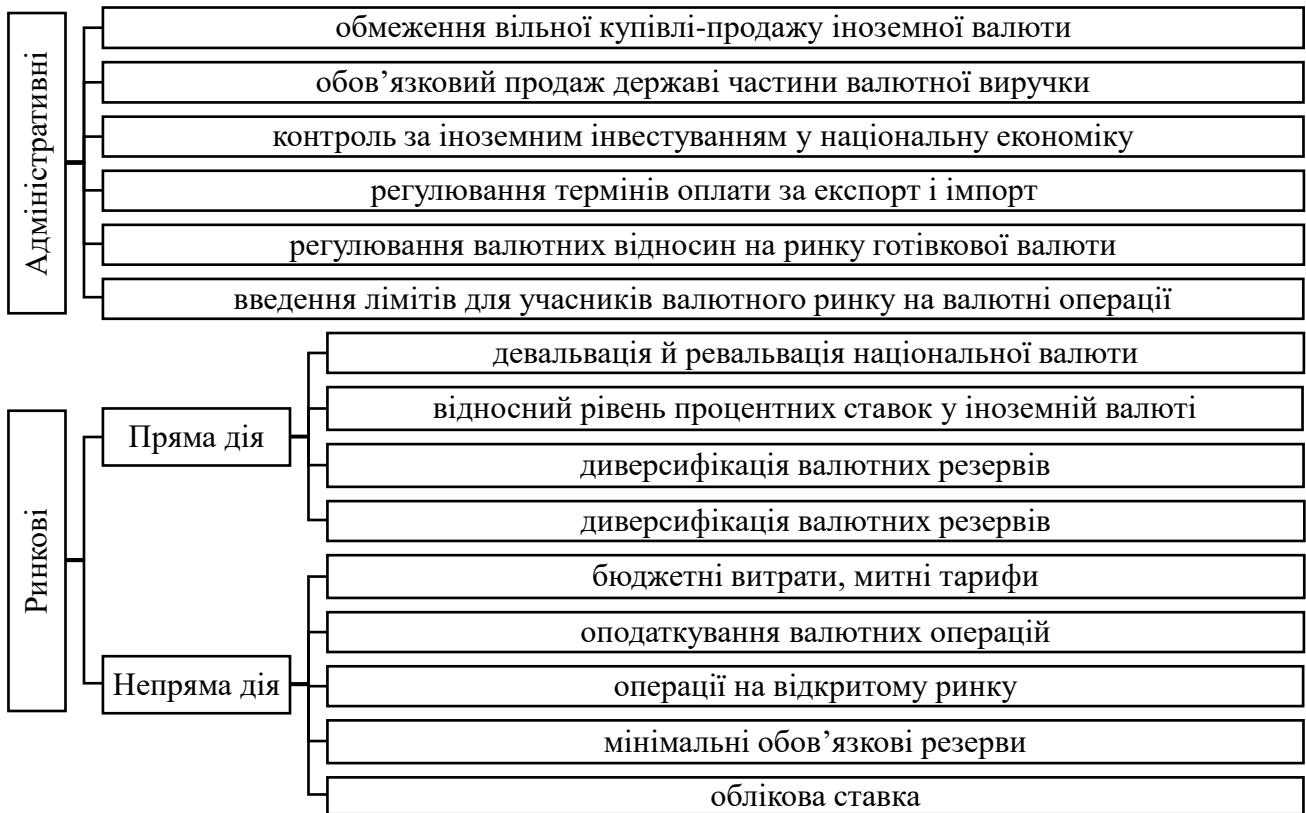

Рис. 1.1. Інструменти регулювання валютного ринку

Джерело: побудовано на основі [5].

Г. Веріга вважає, що «ефективним інструментом прямої дії, однак уже ринковим, є девізна політика, яка проводиться НБУ у формі валютних інтервенцій, орієнтованих на досягнення інфляційних цілей, згладжування різких курсових коливань гривні та підвищення міжнародних резервів до рівня, що забезпечує необхідний захист національної економіки від негативних зовнішніх шоків» [5]. Водночас науковець звертає увагу і на методи непрямої дії, наголошуючи, що вони здебільшого є ринково орієнтованими. Вчений наводить приклад застосування процентної політики центральним банком: «змінюючи розмір офіційної процентної ставки НБУ спричиняє певний вплив на притік чи відтік капіталів і тим самим – на валютний курс» [5].

В. Лагутін та О.Журба стверджують, що «адміністративні інструменти спрямовані переважно на обмеження операцій на валютному ринку» [24]. Водночас, науковці наголошують, що ринковими інструментами прямої дії є: «валютні втручання, зміна валютних резервів й процентних ставок у іноземній

валюті, девальвація та ревальвація національної грошової одиниці» [24]. До інструментів непрямой дії, які чинять вплив на валютний ринок науковці відносять: «облікову ставку, мінімальні обов'язкові резерви, операції на відкритому ринку, оподаткування валютних операцій, бюджетні витрати, митні тарифи» [23, 24].

Різноманітність інструментів валютного регулювання потребує їх систематизації та класифікації залежно від різних ознак. Т. Бабійчук [2] пропонує поділяти інструменти валютного регулювання за характером дії на учасників валютних відносин на дві групи. Перша група – це так звані інструменти «прямой дії». До них науковець відносить девізну політику, валютні обмеження, корекцію облікових ставок НБУ тощо. Друга група – це інструменти «непрямой дії» [2]. Серед них ключовими є управління валютними резервами, процентна політика, регулювання платіжного балансу (рис. 1.2).

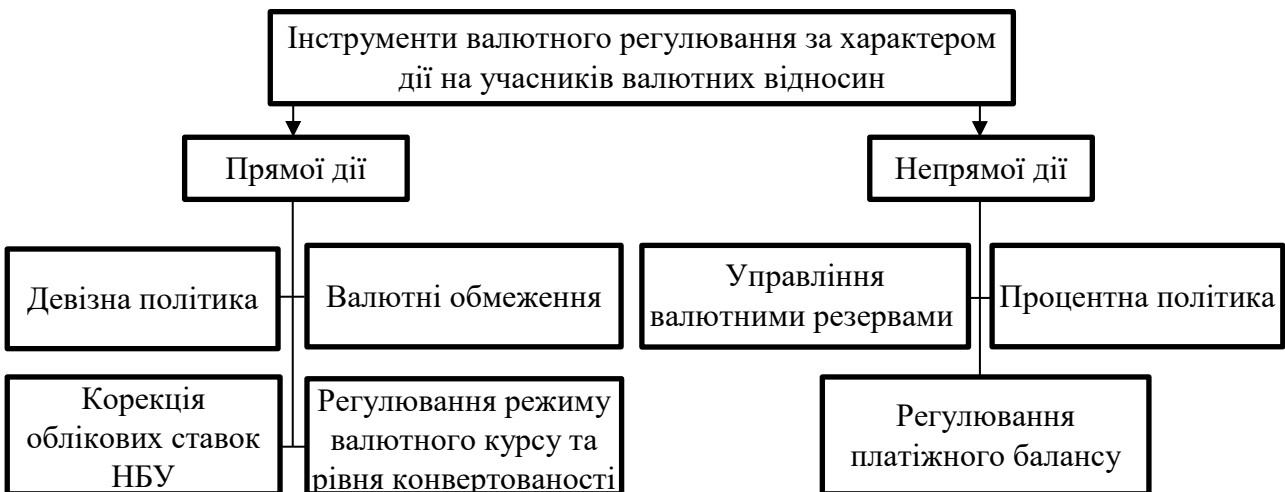

Рис. 1.2. Класифікація інструментів регулювання валютного ринку

Джерело: побудовано на основі [2].

Отже, валютний ринок функціонує згідно з власними принципами та законами. Водночас виклики зовнішнього середовища та внутрішні проблеми розвитку національних економік зумовлюють необхідність його регулювання. Інструменти валютного регулювання поділяють на адміністративні та ринкові, прямої й непрямой дії на учасників валютних відносин тощо. Проте, яка б класифікація не бралася до уваги, ключовим завданням валютного регулювання є забезпечення стабільного та впорядкованого функціонування валютного ринку.

Вищенаведені положення стосуються функціонування національних валютних ринків. Водночас слід звернути увагу на особливостях функціонування міжнародного валютного ринку. Його призначення полягає в обслуговуванні фінансових операцій фізичних та юридичних осіб різних країн.

Наразі розвиток міжнародного валютного ринку відбувається дуже динамічно. Така ситуація пов'язана з посиленням глобалізаційних процесів, розвитком міжнародних угод та договорів тощо. Специфічні риси міжнародного валютного ринку представлено на рис. 1.3.

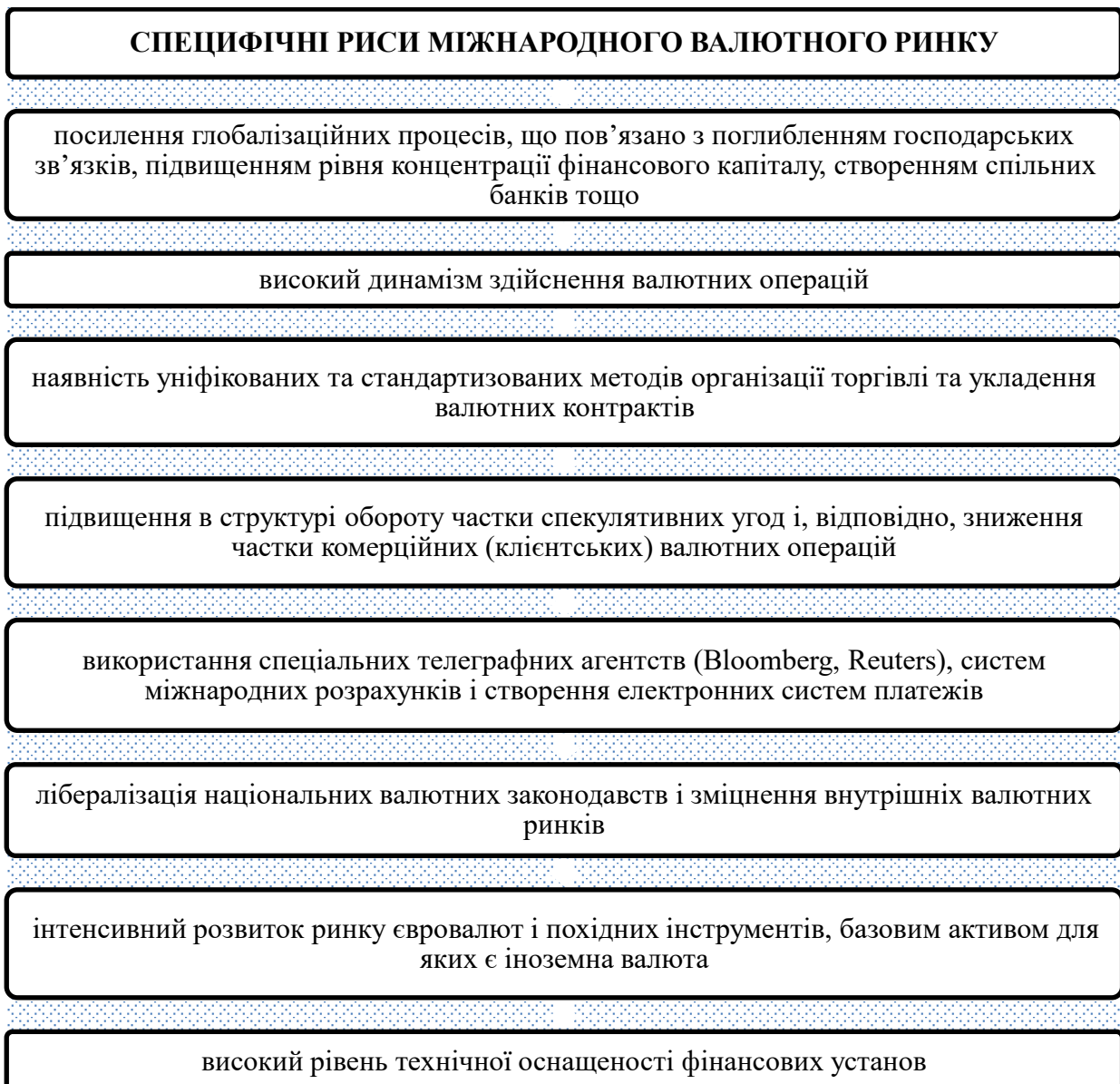

Рис. 1.3. Специфічні риси міжнародного валютного ринку

Джерело: побудовано на основі [3].

Очевидно, що високий динамізм здійснення валютних операцій зумовлює розвиток міжнародного ринку, а також необхідність регулювання відносин на ньому. На міжнародному рівні регулювання діяльності учасників здійснюється шляхом стандартизації та уніфікації операцій, розробки правил та методик їх укладання. Крім того, значна увага приділяється високому рівню технічного супроводу міжнародних угод.

Ключове призначення валютного ринку – це створення реальної свободи вибору та поведінки для покупців й продавців валюти. Водночас схожим для всіх суб'єктів валютного ринку є прагнення одержати прибуток від своїх операцій. Тому О. Жук наголошує, що «валютному ринку притаманні конкуренція, ризик та інші характерні риси будь-якого ринку»[9].

Міжнародний валютний ринок функціонуючи, створює умови для реалізації валютної політики держави, яка в свою чергу має безпосередній вплив на регулювання національної економіки. Крім того, він має певний вплив на розширення зовнішньоекономічних зв'язків країни й забезпечення своєчасного здійснення міжнародних платежів. На міжнародному валютному ринку учасники валютних відносин мають можливість отримувати прибутки [31].

Отже, валютний ринок забезпечує рух коштів між економіками різних країн. Країни з міцними економічними системами, як правило, мають надійні грошові одиниці, яка здатні задовольняти потреби учасників міжнародних відносин без додаткових конверсійних операцій. Водночас, країни зі слабкими економічними системами, вимушені здійснювати конверсійні операції щодо обміну валют для задоволення потреб різного роду суб'єктів у зовнішньоекономічній діяльності. Міжнародний валютний ринок за своїм функціональним призначенням відрізняється від національних ринків. В першу чергу він покликаний створювати сприятливі умови для одержання прибутку учасниками міжнародних відносин. Разом з тим національні валютні ринки переважно забезпечують своєчасність міжнародних валютних розрахункових операцій.

Висновки до розділу 1

1. Встановлено, що валютний ринок функціонує згідно з власними принципами та законами. Водночас виклики зовнішнього середовища та внутрішні проблеми розвитку національних економік зумовлюють необхідність його регулювання. Інструменти валютного регулювання поділяють на адміністративні та ринкові, прямої й непрямой дії на учасників валютних відносин тощо. Проте, яка б класифікація не бралася до уваги, ключовим завданням валютного регулювання є забезпечення стабільного та впорядкованого функціонування валютного ринку.

2. Доведено, що валютний ринок забезпечує рух коштів між економіками різних країн. Країни з міцними економічними системами, як правило, мають надійні грошові одиниці, яка здатні задовольняти потреби учасників міжнародних відносин без додаткових конверсійних операцій. Водночас, країни зі слабкими економічними системами, вимушені здійснювати конверсійні операції щодо обміну валют для задоволення потреб різного роду суб'єктів у зовнішньо-економічній діяльності.

РОЗДІЛ 2.

СТАН ТА ДИНАМІКА РОЗВИТКУ ВАЛЮТНОГО РИНКУ УКРАЇНИ

Валютний ринок в Україні розвивається надзвичайно динамічно. Головним свідченням цього є значна амплітуда коливань курсу національної грошової одиниці по відношенню до долара США або Євро. Традиційними причинами девальвації гривні є нестабільна економічна ситуація, значна частка боргових зобов'язань перед іноземними кредиторами, від'ємне сальдо платіжного балансу, політичні баталії тощо. Цього річ до традиційних причин доєдналися проблеми пов'язані з карантинними умовами функціонування не лише економіки України, а й переважної більшості країн світу.

COVID 19 вніс свої корективи та змусив на певний час призупинити функціонування економічної, соціальної та інших сфер життя в Україні. Як наслідок – девальвація національної грошової одиниці, недофінансування дохідної частини бюджету, необхідність перегляду видаткової складової бюджетного фонду країни, падіння доходів підприємств, зниження платоспроможності громадян та інші негативні прояви. Фактично Україна в черговий раз опинилася на межі фінансової кризи і лише завдяки фінансовій підтримці міжнародних партнерів ситуацію в країні вдалося певною мірою стабілізувати.

Валютний курс цього річ об'єктивно проілюстрував реакцію економіки країни на карантинні обмеження. Динаміку валютного курсу зображено на рис. 2.1. Починаючи з 2010 р. курс гривні до долара США зріс майже у 3 рази. Приблизно такими ж темпами зростав і курс Євро. Національний банк України до 2015 р. вживав заходів щодо регулювання процесів ціноутворення на валютному ринку. До 2014 р. – це були заходи пов'язані з встановленням так званих «валютних коридорів», в межах яких коливався курс валют.

Кризові явища в економічній системі держави, пов'язані з військовими та політичними подіями 2014 р., обумовили необхідність запровадження жорстких антикризових заходів на валютному ринку. Переважно вони стосувалися

обмежень щодо продажу валютної виручки, необхідності резервування гривні для купівлі іноземної валюти, обмежень щодо купівлі валюти фізичними особами тощо.

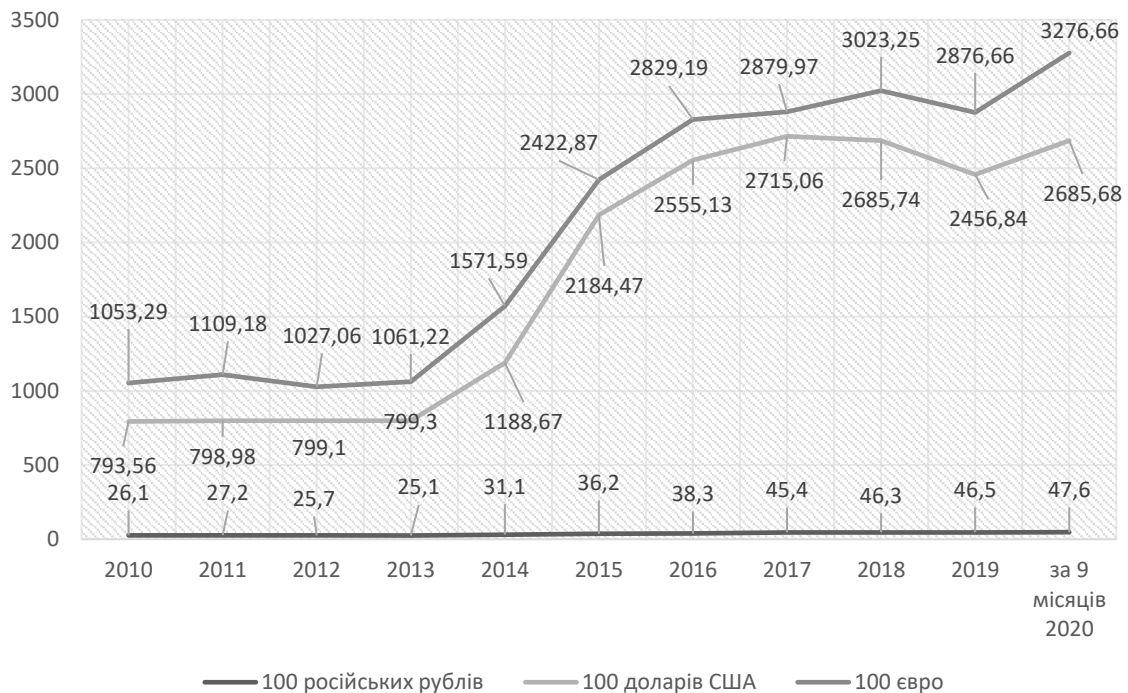

Рис. 2.1. Динаміка курсу гривні по відношенню до іноземних валют, в середньому за рік

Джерело: побудовано на основі [3, 4].

З лютого 2019 р. Національний банк України розпочав запровадження нових підходів до регулювання валютних операцій і розпочав поступове зняття валютних обмежень. Крім того, з 2015 р. центробанк відпустив гривню у «вільне плавання». Тобто, фактично банк перейшов від валютного регулювання до інфляційного таргетування. Іншими словами банк більше не впливає на процеси ціноутворення на валютному ринку, натомість вживає заходів щодо стримування інфляції в країні.

Однією із функцій центрального банку є формування золотовалютних резервів країни. З цією метою він здійснює валютні інтервенції: купівлю та продаж валюти. Динаміку валютних інтервенцій Національного банку представлено в таблиці 2.1.

Таблиця 2.1

Валютні інтервенції Національного Банку України, млн грн

Рік	Купівля валюти	Сукупний обсяг купівлі	Продаж валюти	Сукупний обсяг продажу	Сальдо інтервенцій
1 квартал 2017	75,63	326,96	1212,47	3382,03	-1163,83
2 квартал 2017	70,53		262,13		-191,60
3 квартал 2017	177,70		381,10		-203,40
4 квартал 2017	3,10		1526,33		-1523,23
1 квартал 2018	242,03	682,23	514,00	734,70	-271,97
2 квартал 2018	188,67		123,20		65,47
3 квартал 2018	108,20		24,77		83,43
4 квартал 2018	143,33		72,73		70,60
1 квартал 2019	64,93	819,43	143,33	302,03	-78,40
2 квартал 2019	479,37		0,00		497,37
3 квартал 2019	107,43		69,37		38,07
4 квартал 2019	167,70		89,33		78,37
1 квартал 2020	139,90	666,27	96,17	181,90	43,73
2 квартал 2020	409,70		1,80		407,90
3 квартал 2020	116,67		83,93		32,73

Джерело: побудовано на основі звітних даних Національного банку України [3, 4].

Таким чином, на початок вересня 2020 р. НБУ вдалося сформувати міжнародні резерви на рівні 29048,7 млн дол. США (в еквіваленті). Центробанк розцінює ситуацію, яка склалася на валютному ринку України у вересні 2020 р. як сприятливу, оскільки у попередньому місяці пропозиція валюти переважала над попитом, завдяки продажу облігацій державної позики та переоцінки фінансових інструментів.

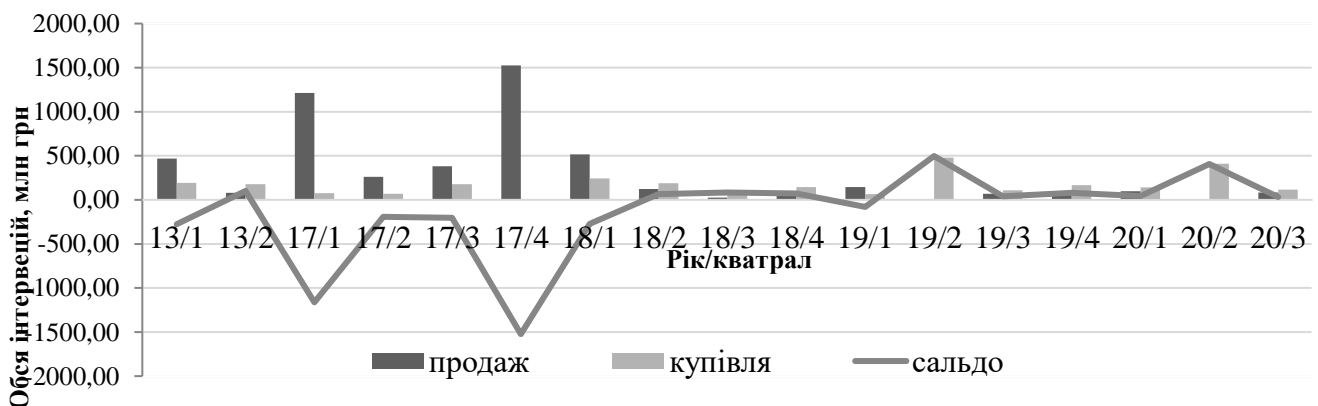

Рис.2.2. Сальдо валютних інтервенцій НБУ

Джерело: побудовано на основі звітних даних Національного банку України [3, 4].

На рис. 2.2 проілюстровано сальдо валютних інтервенцій НБУ за чотири квартали 2017-2020 рр. Очевидно, що впродовж останнього періоду центробанк виходить на ринок з значно меншим обсягом операцій щодо купівлі-продажу іноземної валюти.

Загалом, валютні інтервенції є складовою валютного регулювання, яке являє собою механізм, дія якого спрямована на впорядкування відносин на валютному ринку. Схематично цей механізм зображено на рис. 2.3. Очевидно, що в його основі лежить валютне законодавство, яке регламентує особливості взаємодії різного роду суб'єктів на валютному ринку.

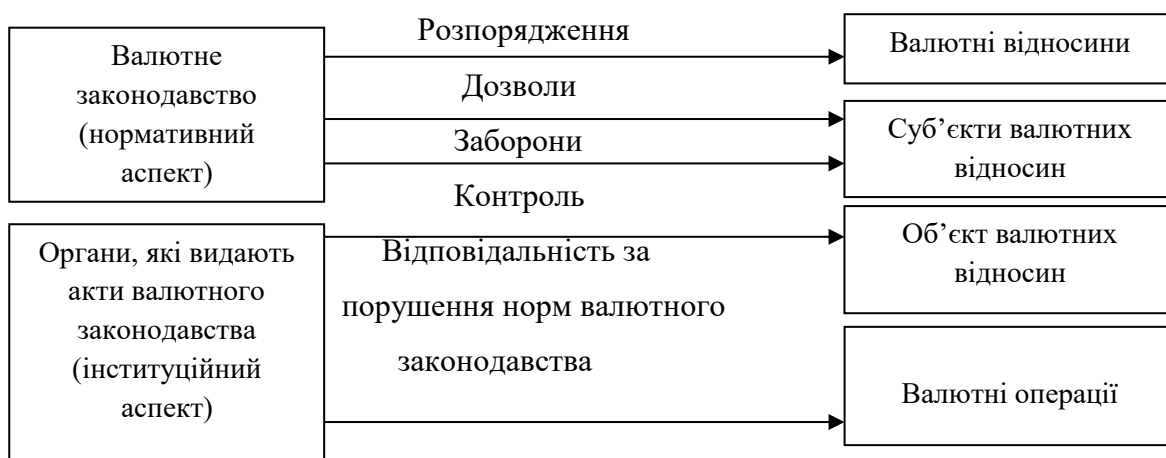

Рис. 2.3. Механізм валютного регулювання

Джерело: власні дослідження.

Стосовно готівкових операцій з іноземною валютою, то впродовж звітного року намітилася тенденція до зменшення обсягів її купівлі (табл. 2.2). Сукупний обсяг купівлі-продажу іноземної валюти у 2020 р. майже у 4 рази менший у порівнянні з 2016 р. Як зазначалося вище, світова пандемія внесла свої корективи і доходи населення, внаслідок зупинки низки галузей впродовж березня-травня 2020 р., черговий раз істотно знизилася. Недоотримали прибутків і юридичні особи. Відбувся секвестр бюджету по ключовим напрямкам. Юридичні особи та населення почали використання значної частки заощаджень, в тому числі і в іноземній валюті для задоволення своїх поточних потреб.

Таблиця 2.2

Обсяги операцій з готівковою валютою, млн доларів США

Рік	Куплено	Продано	Обсяги	Сукупний обсяг
1 квартал 2016	1143,50	1285,13	2428,63	11149,52
2 квартал 2016	1375,50	1286,63	2662,13	
3 квартал 2016	1553,40	1676,15	2670,83	
4 квартал 2016	1370,83	2017,10	3387,93	
1 квартал 2017	784,20	1264,50	1627,20	3858,67
2 квартал 2017	556,30	360,30	731,17	
3 квартал 2017	375,83	600,40	976,23	
4 квартал 2017	194,13	329,93	524,07	
1 квартал 2018	151,00	72,27	223,27	972,07
2 квартал 2018	222,97	35,63	258,60	
3 квартал 2018	207,87	56,33	264,20	
4 квартал 2018	162,27	63,73	226,00	
1 квартал 2019	213,23	39,53	252,77	1324,61
2 квартал 2019	388,37	40,40	428,77	
3 квартал 2019	323,67	76,43	400,10	
4 квартал 2019	150,33	92,63	242,97	
1 квартал 2020	308,87	198,73	507,60	2973,46
2 квартал 2020	741,33	360,10	1101,43	
3 квартал 2020	775,83	588,60	1364,43	

Джерело: побудовано на основі звітних даних Національного банку України [3, 4].

На міжбанківському валютному ринку операції з готівковою валютою теж демонстрували неоднозначну динаміку. Після істотного падіння обсягів операцій у 2018-2019 рр. на початку 2020 р. готівкові операції знов почали показувати тенденцію до зростання (рис. 2.4).

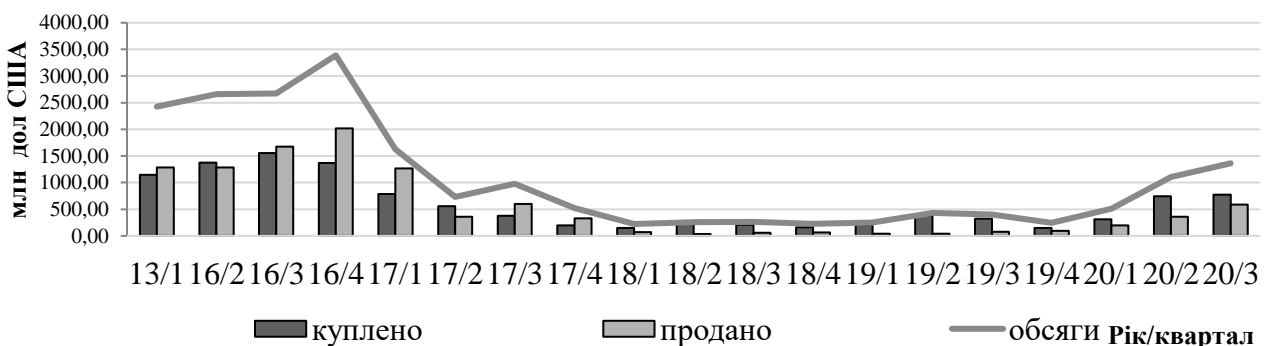

Рис.2.4. Обсяг операцій з готівковою валютою іноземною валютою на міжбанківському валютному ринку

Джерело: побудовано на основі звітних даних Національного банку України [3, 4].

Для того щоб сформувати цілісну картину стану розвитку валютного ринку в Україні варто акцентувати увагу і на обсяги депозитів в іноземній валюті. Проведене дослідження показало, що впродовж аналізованого періоду (рис. 2.5) обсяг депозитів, залучених комерційними банками в іноземній валюті, зменшився на 112,1 млн. доларів США і становив станом на 01.01.2020 р. лише 113,6 млн. доларів США. Дані рис. 2.5 свідчать, що населення надає перевагу зберіганню коштів в національній валюті. Ключовою причиною цього є більш високі ставки за гривневими вкладами (від 8 до 11 %), в порівнянні з відсотковими ставками (в межах 1-3 %) в іноземній валюті. Водночас, обсяги вкладів в національній валюті також демонструють тенденцію до зниження.

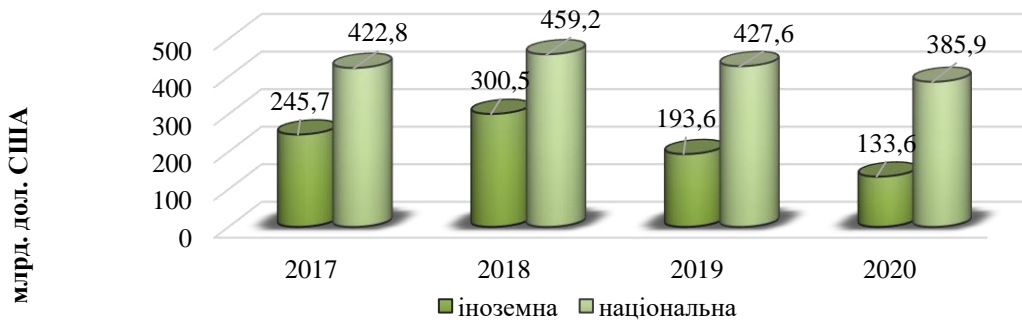

Рис. 2.5. Динаміка обсягів залишків банківських депозитів, 2017-січень-вересень 2020 р.

Джерело: побудовано на основі звітних даних Національного банку України [3, 4].

Отже, в цілому можемо стверджувати, що стан розвитку валютного ринку в Україні є неоднозначним. З одного боку спостерігається певна валютна лібералізація з боку Національного банку України, проте виклики, пов'язані зі світовою пандемією через COVID 19, вносять свої корективи у розвиток валютного ринку. Впродовж 2020 р. спостерігається зменшення обсягів готівкових операцій з іноземною валютою, вкладів на депозитні рахунки банківських установ та операцій на міжбанківському ринку з іноземною валютою.

Висновки до розділу 2

1. Встановлено, що валютний ринок в Україні розвивається доволі динамічно. Ключовою складовою розвитку валютного ринку є валютне регулювання, в основі якого лежить валютне законодавство. Головним регулятором валютного ринку в Україні є Національний банк України, який уповноважений вживати заходів для впорядкованого й гармонійного його поступу. Валютні інтервенції є важливим важелем впливу НБУ на стабільність валютного курсу. Впродовж останніх років регулятор істотно зменшив обсяг валютних інтервенцій.

2. Доведено, що обсяг готівкових операцій з іноземною валютою в Україні за 2020 р. істотно зменшився та становив у 4-му кварталі звітнього року близько 1500 млн дол США. Обсяг залучених депозитів теж був несуттєвим та становив лише 113,6 млн дол США станом на початок четвертого кварталу 2020 р. Дещо зменшився обсяг операцій з іноземною валютою на міжбанківському ринку.

РОЗДІЛ 3

УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ ФУНКЦІОНУВАННЯ ВАЛЮТНОГО РИНКУ

Дослідження валютного ринку довели, що він є складним механізмом, який складається з низки елементів, ключовими з яких є важелі та стимули валютного регулювання, нормативно-правове забезпечення діяльності його суб'єктів, наявність міжнародних договорів та різного роду угод щодо міжнародних відносин тощо. Проте наявний механізм функціонування валютного ринку не є досконалим, зі змінами зовнішнього середовища, з появою нових вимог і викликів, він також потребує певних коректив.

За для розробки пропозицій по вдосконаленню механізму функціонування валютного ринку, нами було прийнято рішення провести SWOT-аналіз викликів, загроз, а також певних позитивних моментів у функціонуванні валютного ринку України. Результати проведеного дослідження оформлено у вигляді табл. 3.1.

Таблиця 3.1

SWOT-аналіз валютного ринку України

Середовище	Позитивний вплив	Негативний вплив
Внутрішнє	<i>Сильні сторони:</i>	<i>Слабкі сторони:</i>
	<ul style="list-style-type: none"> - підвищення ефективності монетарної політики НБУ; - наявність інструментів швидкого реагування на зміну ринкової кон'юнктури; - гнучка валютна політика; - наявність інструментів інфляційного таргетування. 	<ul style="list-style-type: none"> - нестабільна банківська система; - недостатність золотовалютних резервів; - недостатня інклюзивність фінансового ринку; - недостатній рівень надійності банківської системи; - недовіра до НБУ.
Зовнішнє	<i>Можливості:</i>	<i>Загрози:</i>
	<ul style="list-style-type: none"> - проведення структурних реформ у фінансовій сфері; - іноземні інвестиції; - вивчення закордонного досвіду валютного регулювання. 	<ul style="list-style-type: none"> - загострення пандемії COVID 19; - падіння економіки внаслідок пандемії; - невизначеність макроекономічної політики; - істотна залежність від зовнішніх кредиторів.

Джерело: побудовано на основі [9, 12].

Безумовно нами досліджено не весь спектр факторів, які впливають на механізм функціонування валютного ринку. Проте вважаємо, що акцентовано увагу на ключові з них. Зокрема сильними сторонами розвитку валютного ринку є підвищення ефективності валютного регулювання, що включає перехід НБУ від безпосередньо стримування валютного курсу до інфляційного таргетування.

Наразі центробанк напрацював інструменти швидкого реагування на зміну валютного курсу, зокрема, він використовує валютні інтервенції задля його стабілізації в період істотних валютних коливань. До можливостей варто віднести структурні реформи, які проводяться у фінансовій сфері і, очевидно, в короткостроковій перспективі принесуть свої результати. Крім того, Україна є відкритою для іноземних інвестицій і з боку уряду робляться кроки задля покращення інвестиційного клімату в країні.

Слабкою стороною у розвитку валютного ринку залишається нестабільна банківська система. Відсутність довіри населення до банків, теж не сприяє зростанню депозитів у іноземній валюті. Також вважаємо банківську систему недостатньо надійною, через відсутність ефективної системи державних гарантій за різного роду вкладами та банківськими операціями. Слід звернути увагу і на низьку довіру до Національного банку України з боку іноземних партнерів та міжнародних фінансових установ.

Ключовою загрозою у функціонуванні валютного ринку вважаємо загострення пандемії COVID 19 та поглиблення падіння національної економіки. Девальвація гривні, яка за останні чотири місяці побила всі рекорди останніх років, може поглибитися спричинивши загальну фінансово-економічну кризу в країні. Наразі ситуацію вдається балансувати виключно коштом міжнародних фінансових організацій, таких як Міжнародний валютний фонд, Європейський банк реконструкції та розвитку, Група Світового банку тощо.

З огляду на проведений SWOT-аналіз, удосконалення механізму функціонування валютного ринку вбачаємо доцільним через систематизацію інструментів валютного регулювання (рис. 3.2).

**Систематизація інструментів регулювання валютного ринку
та механізмів їх дії**

Механізм	Інструмент	Мета використання	Зв'язок з механізмами
Механізм регулювання стійкості розвитку	Валютна інтервенція	регулювання курсу національної валюти через операції купівлі-продажу іноземної	регулювання валютного курсу
	Девізна валютна політика	регулювання валютного курсу ляхом купівлі та продажу іноземної валюти	
	Регулювання платіжного балансу	використовуються експортні субсидії, митні тарифи, податкові пільги, система множинних валютних курсів	державне регулювання валютного ринку
Механізм регулювання валютного курсу	Управління золото-валютними резервами	формування резервів, у т. ч. за рахунок обов'язкового продажу валюти експортерами	державне регулювання валютного ринку, стійкості розвитку валютного ринку
	Девальвація валюти	стимулювання споживчого попиту на внутрішньому ринку; підвищення конкурентоспроможності та поліпшення торгових позицій країни на світовому ринку	регулювання розвитку валютного ринку
	Ревальвація валюти	утримання на внутрішньому ринку споживчого попиту; стимулювання товарного імпорту і притоку інвестицій	регулювання розвитку валютного ринку
Механізм державного регулювання валютного ринку	Валютні обмеження	здійснення контролю за рухом капіталу, блокування валютної виручки, регламентація вивозу валюти громадянами за кордон	регулювання стійкості розвитку валютного ринку
	Обов'язковий продаж валютної виручки	формування достатнього золотовалютних резервів	регулювання валютного курсу
Механізм саморегулювання валютного ринку	Формування валютної політики суб'єктів	моніторинг і управління кредитним ризиком	регулювання стійкості розвитку валютного ринку
	Стрес-тестування	кількісна оцінка валютного ризику	

Джерело: побудовано на основі [3, 4, 9, 16].

Отже, встановлено, що сильними сторонами розвитку валютного ринку є наявність системи державного регулювання, інструментів впливу на ринкові виклики, наявність правової бази. Можливості структурних реформ у фінансовій сфері можуть сприяти розвитку валютного ринку, підвищенню інвестиційної привабливості країни, вдосконаленню системи валютного регулювання.

Висновки до розділу 3

1. Встановлено, що механізм функціонування валютного ринку, у зв'язку із постійними викликами зовнішнього середовища функціонування та внутрішніми фінансово-економічними проблемами, потребує вдосконалення. Доведено, що головний акцент у цьому процесі слід зробити на стабілізації фінансово-банківської системи, впровадженню ефективних інструментів валютного регулювання, розвитку правової бази регулювання валютних відносин.

2. Обґрунтовано, що ключовими інструментами валютного регулювання є валютні інтервенції, девізна політика, регулювання платіжного балансу. Дієвими інструментами є управління золотовалютними резервами. НБУ слід акцентувати увагу на збільшенні їх обсягів та раціональному використанні. Крім того, функціонування валютного ринку потребує постійного моніторингу, за для виявлення сильних й слабких сторін у функціонуванні.

ВИСНОВКИ

1. Встановлено, що валютний ринок функціонує згідно з власними принципами та законами. Водночас виклики зовнішнього середовища та внутрішні проблеми розвитку національних економік зумовлюють необхідність його регулювання. Інструменти валютного регулювання поділяють на адміністративні та ринкові, прямої й непрямой дії на учасників валютних відносин тощо. Проте, яка б класифікація не бралася до уваги, ключовим завданням валютного регулювання є забезпечення стабільного та впорядкованого функціонування валютного ринку.

2. Доведено, що валютний ринок забезпечує рух коштів між економіками різних країн. Країни з міцними економічними системами, як правило, мають надійні грошові одиниці, яка здатні задовольняти потреби учасників міжнародних відносин без додаткових конверсійних операцій. Водночас, країни зі слабкими економічними системами, вимушені здійснювати конверсійні операції щодо обміну валют для задоволення потреб різного роду суб'єктів у зовнішньо-економічній діяльності.

3. Обґрунтовано, що валютний ринок в Україні розвивається доволі динамічно. Ключовою складовою розвитку валютного ринку є валютне регулювання, в основі якого лежить валютне законодавство. Головним регулятором валютного ринку в Україні є Національний банк України, який уповноважений вживати заходів для впорядкованого й гармонійного його поступу. Валютні інтервенції є важливим важелем впливу НБУ на стабільність валютного курсу. Впродовж останніх років регулятор істотно зменшив обсяг валютних інтервенцій.

4. Дослідження показало, що обсяг готівкових операцій з іноземною валютою в Україні за 2020 р. істотно зменшився та становив у 4-му кварталі звітнього року близько 1500 млн дол США. Обсяг залучених депозитів теж був несуттєвим та становив лише 113,6 млн дол США станом на початок четвертого

кварталу 2020 р. Дещо зменшився обсяг операцій з іноземною валютою на міжбанківському ринку.

5. Встановлено, що механізм функціонування валютного ринку, у зв'язку із постійними викликами зовнішнього середовища функціонування та внутрішніми фінансово-економічними проблемами, потребує вдосконалення. Доведено, що головний акцент у цьому процесі слід зробити на стабілізації фінансово-банківської системи, впровадженню ефективних інструментів валютного регулювання, розвитку правової бази регулювання валютних відносин.

6. Обґрунтовано, що ключовими інструментами валютного регулювання є валютні інтервенції, девізна політика, регулювання платіжного балансу. Дієвими інструментами є управління золотовалютними резервами. НБУ слід акцентувати увагу на збільшенні їх обсягів та раціональному використанні. Крім того, функціонування валютного ринку потребує постійного моніторингу, за для виявлення сильних й слабких сторін у функціонуванні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абрамова І.В., Денисевич В.В. Інструменти регулювання валютного ринку. ІІ Всеукраїнська науково-практична конференція з міжнародною участю «Інструменти і практики публічного управління в контексті децентралізації», 23 червня 2020 року. ЖНАЕУ, 2020.
2. Бабійчук Т. П. Використання механізму обов'язкових резервів у стимулюванні розвитку банківської інвестиційної діяльності. Науковий вісник НЛТУ України : Зб. наук. техн. прац. – Львів : РВВ НЛТУ України. 2012. Вип. 22.10. С. 252–257.
3. Валютний ринок України. Офіційний сайт НБУ. URL.: <http://www.bank.gov.ua/> (дата звернення: 12.10.2020)
4. Валютний ринок. Офіційний сайт НБУ. URL.: <https://bank.gov.ua/ua/markets/currency-market> (дата звернення: 24.10.2020)
5. Веріга Г.В. Критичний огляд категорій валютного ринку та аналіз підходів до його регулювання. URL.: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/znpnudps_2015_1_6 (дата звернення: 02.06.2020).
6. Дема Д. І. Фінансовий ринок: навч. посібник / Д. І. Дема, І. В. Абрамова, Л. В. Недільська. Житомир : ЖНАЕУ, 2017. 448 с.
7. Денисевич В.В. Особливості функціонування міжнародного валютного ринку. Студентська науково-практична конференція «Фінансове забезпечення економіки» (2 червня 2020 р.), Житомир, ЖНАЕУ. 2020.
8. Денисевич В.В. Стан та динаміка розвитку валютного ринку України. Студентська науково-практична конференція «Студентські читання – 2020» за матеріалами І туру Всеукраїнського конкурсу студентських наукових робіт, 30 листопада 2020 р. Поліський національний університет, 2020.
9. Жук О. Валютна складова фінансової безпеки України. URL.: <http://naub.oa.edu.ua/2015> (дата звернення: 22.10.2020)
10. Загальна інформація щодо обігу цінних паперів на неорганізованому ринку. Національна комісія з цінних паперів і фондового ринку. URL:

<https://www.nssmc.gov.ua/2018/11/22/byuleteny-shtodo-stanu-rinku-tsnnih-paperv-zhovteny-2018/> (дата звернення: 02.09.20120)

11. Загальна інформація щодо обігу цінних паперів на організованому ринку. Національна комісія з цінних паперів і фондового ринку. URL: <https://www.nssmc.gov.ua/2018/11/22/byuleteny-shtodo-stanu-rinku-tsnnih-paperv-zhovteny-2018/> (дата звернення: 02.09.2020)

12. Заславська О. І. Проблеми та перспективи розвитку валютних бірж в Україні. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Економіка. 2015. Вип. 2. С. 310-315.

13. Звіт НКЦПФР за 2016-2018 рр. Офіційний сайт Національної комісії з цінних паперів і фондового ринку. URL: https://www.nssmc.gov.ua/wp-content/uploads/2019/08/zvit_2018.pdf (дата звернення: 20.08.2019)

14. Індекс українських акцій (індекс UX). Українська біржа. URL: <http://www.ux.ua/ua/index/ux/> (дата звернення: 28.08.2019)

15. Ісхакова О.М., Проценко К.В., Стовбун А.О. Стан та перспективи розвитку валютного ринку в Україні. *Молодий вчений*. 2016. № 12 (39). С. 752-755.

16. Калинець К. С. Особливості розвитку та динаміка функціонування валютних бірж в Україні. *Регіональна економіка*. 2018. № 3. С. 189-197.

17. Калинець К. С. Особливості розвитку та динаміка функціонування валютних бірж в Україні. *Регіональна економіка*. 2018. № 3. С. 189-197.

18. Калинець К.С. Теоретичні аспекти визначення ефективності функціонування валютної біржі в Україні. *Економіка і регіон*. 2018. № 4. С. 195-199.

19. Калюга О. О. Валютний ринок, як елемент фінансового ринку. Теорія та практика державного управління. 2017. №1(56). С. 1-5.

20. Квіта Г. М. Тенденції розвитку торгівлі валютою. *Технології та дизайн*. 2015. № 4. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/td_2015_4_18

21. Козоріз М.А. Капіталізація фондових бірж України: особливості та проблеми. *Регіональна економіка*. 2014. № 4. С. 157-162.
22. Кравченко А. С. Сучасний стан валютного ринку України. *Вісник аграрної науки Причорномор'я*. 2017. Вип. 4. С. 44-51.
23. Краснова І. В. Валютний ринок в Україні: стан та перспективи розвитку. *Проблеми економіки*. 2014. № 1. С. 129-134.
24. Лагутін В.Д., Журба О.М. Економічні ефекти державного регулювання валютного ринку. *Вісник Черкаського університету*. 2017. №2. URL.: <http://econom-ejournal.cdu.edu.ua> (дата звернення: 12.06.2020)
25. Мельниченко О.Ю. Сучасні тенденції діяльності валютних бірж в Україні. Матеріали студентської науково-практичної конференції «Студентські наукові читання: 2019» (20 листопада 2019 р., ЖНАЕУ). Ж.: ЖНАЕУ.
26. Міжнародні резерви України. Офіційний сайт НБУ. URL.: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/mijnarodni-rezervi-ukrayini-u-serpni-perevischili-29-mlrd-dol-ssha> (дата звернення: 04.11.2020)
27. Офіційний сайт Світового банку. URL.: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD?locations=US>.
28. Петик Л.О. Сучасний стан валютного ринку в Україні. *Національний лісотехнічний університет України*. 2015. Вип. 25.1. С. 344-350.
29. Про затвердження Положення про функціонування фондових бірж // Рішення Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку № 1688 (зі змінами і доповненнями) від 22.11.2012 р. URL.: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z2082-12>
30. Про цінні папери та фондовий ринок. Закон України № 3480-IV в редакції від 01.01.2019. URL.: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3480-15?lang=uk>
31. Проблеми розвитку валютного ринку України в контексті забезпечення фінансової безпеки. URL.: ekonomika.ua/management/natsionalne-gospodarstvo. URL.: sophus.at.ua/publ/2014_12_16_lutsk/sekcija_7_2014_12_16/problemi_rozvitku_valjutnogo_rinku_ukraj

ini_v_konteksti_zabezpechennja_finansovoji_bezpeki/80-1-0-1201 (дата звернення: 12.11.2020)

32. Редзюк Є. Вплив економічних процесів і державного регулювання на розвиток фондової біржі. *Дослідження міжнародної економіки*. 2011. Вип. 4. С. 76-88.

33. Рекуненко І. І. Діяльність валютних бірж на тлі глобалізаційних процесів. *Вісник Української академії банківської справи*. 2013. № 1. С. 113-120.

34. Ринок РЕПО. Сайт фондової біржі ПФТС. URL: <https://pfts.ua/trade-info/markets/repo> (дата звернення: 28.10.2019).

35. Ринок фінансових послуг: навч. посібник / Д.І Дема, І.В. Абрамова, І.А. Шубенко, Л.В. Недільська, В.М. Трокоз. Житомир: ЖНАЕУ, 2013. 370 с.

36. Розвиток фінансового ринку в умовах глобалізації. URL: http://gufer.net/finance_market/20_tendencyi_rozvitku_fnansovogo_rinku_ukrayini_v_umovah_globalzacyi.html

37. Рощина Н. В., Товмасян В. Р., Посудієвський Д. О. Проблеми та перспективи формування фондових бірж в Україні. *Економічна наука*. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/4_2015/8.pdf (дата звернення: 28.08.2019).

38. Рубан О. І. Перебудова біржової системи України як запорука успішного розвитку ринку акцій. *Фондовий ринок*. 2018. № 33. С. 12-17.

39. Рябокінь М. В., Юзвина М.К. Теоретичні підходи щодо оцінювання ефективності функціонування фондових бірж України. *Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України*. 2011. №2. С. 259-267.

40. Семенкова О. В. Криза на фондовому ринку і нові можливості для фінансування підприємств за допомогою біржових облігацій. *Фінансовий менеджмент*. 2014. № 3. С. 36-46.